

Molnár Nikoletta

A kutatás kriminalisztikája – eljárásjogi kitekintéssel*

I. Bevezetés

„Átlépve az 1990-es évek küszöbét nem lehet nem észrevenni, hogy megváltozott a világ körülöttünk, benne a bűnelkövetők és a kriminalisztika fegyvertára.”¹ Bővült a digitális adatok tömegével, valamint az azokhoz kapcsolódó felderítési eszközökkel, gondoljunk akár csak a műholdakra, a közterületi digitális kamerarendszerekre, vagy akár a reptereken használt biometrikus szkennelésre.² Ha vetünk egy pillantást a körülöttünk lévő eszközökre, láthatjuk, hogy, szinte nincs olyan, amely ne kapcsolódna valamilyen formában a digitális technológiához. Az ebben rejlő előnyöket a bűnelkövetők is igyekeznek kihasználni, egyre fejlettebb technológiai módszerekkel követnek el bűncselekményeket, amivel a bűnüldöző szervek igyekeznek lépést tartani, épp ezért szükség van a felderítési eszközök korszerűsítésére is, a gyorsabb és hatékonyabb felderítés érdekében.³

Az eszközök gyors fejlődése mellett nem hagyható szó nélkül, hogy mindez hogyan is hat életünkre, mennyiben érinti alapvető jogainkat. Lassan eljutunk oda, hogy nincs olyan pillanat, amelyben ne lennénk megfigyelve. A telefon vagy az autó GPS-e, a térfigyelő kamerák, a közösségi oldalak mind információt szolgáltatnak arra nézve, hogy épp mikor és hol vagyunk, mit csinálunk. Felvetődik a kérdés, hogy: meddig nyúlhat magánszféránkba a közösség védelmének érdeke, a bűnüldözés, a bűnmegelőzés fontossága? Biztonságosabbnak érezzük így környezetünket vagy épp az ellenkezőjét eredményezi a túlzott megfigyelés?

II. A kutatás módszertanának az EJEB gyakorlatán keresztül történő ismertetése

„A krimináltaktikában a kutatás a személyek, illetve dolgok előkerítése, megtalálása céljából a különböző objektumok átvizsgálására kidolgozott

* E tanulmány alapjául szolgáló dolgozat a XXXIII. Országos Tudományos Diákköri Konferencián Kriminalisztika Tagozatban I. helyezést ért el, valamint a Wolters Kluwer Kft. által adományozott különdíjban részesült. Konzulens: Fenyvesi Csaba habilitált egyetemi docens. Lezárás dátuma: 2016.10.02.

¹ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2014. 69. o.

² Fenyvesi: A kriminalisztika tendenciái... 69. o.

³ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika jövőbeli fejlesztési lehetőségei, kihívásai. Pro futuro, 2013. 2. sz. 56. o.

eljárások összefoglaló megnevezése”,⁴ amely eljárásokkal a nyomozó hatóságok igyekeznek megtalálni a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személyeket, holttesteket, tárgyi bizonyítási eszközöket, valamint a bűncselekménnyel összefüggő nyomokat, anyagmaradványokat. A kutatás kiterjedhet házra, illetve épületre, járművekre, nyílt területre, számítástechnikai eszközökre, föld és vizek mélyére, emberi testre. Tulajdonképpen bárhol lefolytatható, ahol lehetőség van a keresett tárgy elrejtésére, illetve annak megtalálására.⁵

Fontosnak tartom külön kiemelni a házkutatást, mivel a kutatási formák közül ez a legtöbb taktikai követelményt támasztó kényszerintézkedés.⁶

A házkutatás az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 8. cikkében,⁷ valamint az Alaptörvény⁸ VI. cikkében garantált magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog gyakorlását korlátozza a büntetőeljárás eredményessége érdekében. Igen erőteljes beavatkozás a magánéletbe, amely nem csak a terhelttel szemben rendelhető el, hanem gyakran érint olyan személyt is, aki addig nem állt összefüggésben a bűncselekménnyel.⁹ Fogatosítására a törvény¹⁰ értelmében akkor kerülhet sor, ha az általános feltételeken¹¹ túl, a különös feltételek is érvényesülnek, nevezetesen, megalapozottan feltehető, hogy a házkutatás bűncselekmény elkövetőjének kézre kerítésére, a bűncselekmény nyomainak felderítésére, bizonyítási eszköz, elkobozható, vagy vagyoneklobzás alá eső dolog megtalálására vezet.¹²

A Be. szerint a házkutatás tárgya lehet „a ház, lakás, egyéb helyiség, az azokhoz tartozó bekerített hely vagy a jármű átkutatása, továbbá az ott elhelyezett információs rendszer vagy ilyen rendszerben tárolt adatokat

⁴ Lakatos János (szerk.): Kriminálisztikai alapismeretek. http://rtk.uninke.hu/downloads/tanszekek/krimcs/krimi_alapism_j.pdf (2016.02.15.) 137. o.

⁵ U. o.

⁶ Tremmel Flórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2009. 399. o.

⁷ A tanulmány kimondja: Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

⁹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata II. kötet. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest. 617. o.

¹⁰ 1998. évi XIX. törvény a büntető eljárásról (Be.)

¹¹ A két általános feltétel, egyrészt a nyomozást bűncselekmény gyanúja miatt már elrendelték és az eljáró hatóság a házkutatást elrendelő határozatot már elkészítette.

¹² Herke Csongor – Fenyvesi Csaba – Tremmel Flórián: A büntető eljárásjog elmélete. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2014. 207. o.

tartalmazó adathordozó”.¹³ Az „egyéb helyiség” tág értelmezésre ad lehetőséget, lehet szó akár egy intézetről, szórakozóhelyről, irodahelyiségről, nem feltétele az elrendelésnek a lakásként történő használat.¹⁴

E kényszerintézkedést bármely eljáró hatóság elrendelheti, azzal a megszorítással, hogy a nyomozó hatóság csak akkor, ha az ügyész másképp nem rendelkezik.¹⁵ Végrehajtását az esetek többségében a nyomozó hatóság végzi.

Jármű átkutatása esetén megjegyzendő, hogy a közterületen leállított jármű átkutatása nem minősül házkutatásnak, míg a ház előtt, a garázsban parkoló jármű átvizsgálása a házkutatás keretében történik. Ezt alátámasztva az Emberi Jogok Európai Bírósága arra jutott, hogy nem volt jogellenes a házkutatás lefolytatása abban az ügyben, ahol a kérelmezőnek az utcán álló járművét átkutatták a kérelmező beleegyezése nélkül.¹⁶

Eltérő szabályok érvényesülnek közjegyzői iroda, ügyvédi iroda, valamint egészségügyi intézmény átkutatása során, ahol házkutatást a vádirat benyújtása előtt csak bíróság rendelhet el, és a kutatás csakis ügyész jelenlétében tartható meg. Kiemelendő, „hogy nem a helyszín, hanem a helyszínhez köthető tevékenységgel összefüggő irat megtalálása iránt folytatott házkutatás esetében érvényesülnek a szigorúbb garanciális szabályok.”¹⁷

Ügyelve az ügyvéd titoktartási kötelezettségére, a harmadik személyre vonatkozó iratokat nem a nyomozó hatóság tagjai, hanem az ügyvédi kamara képviselője vizsgálta meg, így az Emberi Jogok Európai Bírósága, a Theodor és Farhad Paya kontra Ausztria ügyben megállapította, hogy az Egyezmény 8. cikkét a házkutatás végrehajtásának módja nem sértette meg, az intézkedés megfelelt az arányosság követelményének.¹⁸

Ha a kényszerintézkedés célja nem a bűncselekmény elkövetőjének kézre kerítése, akkor a „határozatban – ha ez lehetséges – meg kell jelölni azokat a bizonyítási eszközöket, elkobozható, vagy vagyonelkobzás alá eső dolgokat, amelyek megtalálása érdekében a házkutatás szükséges.”¹⁹ A keresett dolog pontos körülírása elengedhetetlen követelmény, mivel a konkrét cél nélküli kutatás aligha egyeztethető össze az EJEE 8. cikkének követelményeivel, főleg, hogy a kutatást nem feltétlen a terhelt lakásán kell lefolytatni.

¹³ Be. 149. § (1) bek.

¹⁴ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest 2008. 323. o.

¹⁵ Be. 149. § (3) bek.

¹⁶ Council of Europe: Digest of Strasbourg Case-Law relating to the European Convention on Human Rights Volume 3. Carl Heymanns Verlag KG, Köln, Berlin, Bonn, München 1984. (Articles 7-12). 59. o.

¹⁷ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata II. kötet. Magyar hivatalos közlönykiadó. 630. o.

¹⁸ Theodor and Farhad Paya v. Ausztria (application no. 15882/89.)

¹⁹ Be. 149. § (3) bek.

Saint-Paul Luxembourg S. A. Luxembourg elleni ügyében²⁰ a Bíróság álláspontja szerint sértette a kérelmező 8. cikkben foglalt jogait az, hogy a házkutatási parancs a szükségesnél tágabb fogalmakat használt (hasonlóan Niemietz kontra Németország ügyben), így a rendőrök megismerhették az újságírói forrásokat, ami nem is lett volna szükséges, tehát elég lett volna egy szűkebben fogalmazott határozat, ami pontosan körülírta volna a keresett bizonyítékot.

Szintén a túl általános fogalmak miatt állapította meg a Bíróság a 8. cikk megsértését az Ernst and Others v. Belgium ügyben, ahol a kérelmezőnél egy ilyen határozat alapján folytatták le a kutatást.²¹

Mint a legtöbb szabály alól, úgy a határozat írásba foglalásának követelménye alól is van kivétel. Ha tartani kell attól, hogy a határozat kibocsátása miatti késedelem veszéllyel járhat, halaszthatatlan nyomozási cselekményként végzett házkutatásnál nincs szükség a házkutatást elrendelő írásbeli határozatra, sőt még a nyomozást elrendelőre sem, de a bűncselekmény gyanújának ez esetben is fenn kell forognia.

A közjegyzői vagy ügyvédi irodában, továbbá az egészségügyi intézményben lefolytatott kutatás szigorú szabályai alól szintén kivételt jelent az imént említett késedelem miatti veszély, ám ebben az esetben a törvény előírja, hogy a bíróság határozatát utólag be kell szerezni. „Ha a bíróság az indítványt elutasítja, a házkutatás eredménye bizonyítékként nem használható fel.”²²

A kérelmező székhelyén parancs nélkül végzett házkutatással kapcsolatban az Emberi Jogok Európai Bírósága 2002. április 16-án hozott ítéletében²³ megállapította, hogy az Egyezmény 8. cikke, nevezetesen a magán-és családi élet tiszteletben tartásához való jog kiterjed a cégek székhelyének védelmére is (Niemietz kontra Németország ügy), így amikor a hatóság e nélkül lépett be a panaszos székhelyére, megsértette a 8. cikket.

E kényszerintézkedés igen összetett nyomozási cselekmény, ezért alapos felkészülést igényel. Általában házkutatási tervvel készül a nyomozó hatóság, de halaszthatatlan nyomozási cselekménynél előfordulhat, hogy nincs elég idő az alapos felkészülésre, azonban ebben az esetben sem maradhat el egy gondolati terv készítése. Szerencsésebb a helyzet, amikor a nyomozó hatóságnak elegendő idő áll rendelkezésére a gondos megtervezésre. A felkészüléskor figyelemmel kell lenni a házkutatást szenvedő személyiségére; adott esetben intézkedni kell, hogy a hatósági tanúk jelen legyenek,

²⁰ Saint-Paul Luxembourg S. A. v. Luxembourg (application no. 26419/10.)

²¹ Ernst and Others v. Belgium (application no. 33400/96)

²² Be. 149. § (7)-(8) bek.

²³ Sociétés Colas Est and Others v. France (applicaton no. 37971/97.)

megtegyék a szükséges biztonsági intézkedéseket; illetve fel kell készülni arra az esetre is, hogy mások is érkezhetnek a házkutatás alatt az épülethez.²⁴ A házkutatás megkezdése előtt a résztvevőket el kell igazítani, ismertetni kell feladataikat: be kell mutatni a begyűjtött fényképeket, helyszínvázlatot, ha rendelkezésre áll, a lakás tervrajzát. Pontosan meg kell határozni a résztvevők feladatait, el kell igazítani az egyéb jelenlévőket²⁵ is, meg kell határozni a helyszín – lehetőleg nem feltűnő – megközelítésének módját is, valamint a lehetséges szituációkra alkalmazandó intézkedéseket.²⁶ E kényszerintézkedés lefolytatásának eredményét jelentősen befolyásolhatja az időzítés. Csakúgy, mint a túl korai, úgy a túl késői foganatosítás is komoly hátrányokkal járhat, nem is beszélve arról, hogy a kutatási folyamat teljesen egyedi és megismételhetetlen.²⁷

„Rendszerint az érintett jelenlétében kell elvégezni a házkutatást, és annak megkezdése előtt közölni kell vele a házkutatást elrendelő határozatot, és – ha a házkutatás meghatározott, illetőleg ismert bizonyítási eszköz vagy elkobozható dolog, illetőleg személy megtalálására irányul – fel kell őt szólítani, hogy a keresett dolgot adja elő, az információs rendszeren vagy adathordozón tárolt adatot tegye hozzáférhetővé, illetőleg a személyt adja át.”²⁸

Imakaieva Oroszország elleni ügyében a kérelmező azt sérelmezte, hogy az eljáró hatóság úgy tartott lakásán házkutatást, hogy nem mutatta fel a határozatot és semmiféle információval nem szolgáltak a keresett dologról. A Bíróság megállapította a 8. cikk megsértését.²⁹

Emellett célszerű a lakásban tartózkodókat igazoltatni és ruházatukat átvizsgálni, illetve a házkutatást szenvedők motozására is sor kerülhet. Erre egyrészt az esetleges tárgyi bizonyítási eszközök megtalálása, másrészt a lehetséges támadás megelőzése végett van szükség.³⁰ Azt, aki akadályozza a házkutatás lefolytatását, tőrésre kötelezheti a nyomozó hatóság, és a terheltet kivéve, rendbírsággal is sújtható.³¹

„Ha az érintett a felszólításra a keresett dolgot előadja, az információs rendszeren vagy adathordozón tárolt adatot hozzáférhetővé teszi, illetőleg a keresett személyt átadja, a házkutatás nem folytatható, kivéve, ha gyanú

²⁴ Tremmel – Fenyvesi – Herke: *Kriminalisztika...* 399-400. o.

²⁵ Például a sértettet, annak képviselőjét, szakértőket.

²⁶ Lakatos János (szerk.): *Kriminalisztikai alapismeretek.*

http://rtk.uninke.hu/downloads/tanszekek/krimcs/krimi_alapism_j.pdf (2016.02.15.) 141. o.

²⁷ Sinku Pál: *Kriminalisztikai alapfogalmak.* Egyetemi jegyzet, Budapest 2003. 158. o.

²⁸ Be. 149. § (4) bek.

²⁹ Imakaieva v. Oroszország (application no.7615/02.)

³⁰ Lakatos János (szerk.): *Kriminalisztikai alapismeretek.*

http://rtk.uninke.hu/downloads/tanszekek/krimcs/krimi_alapism_j.pdf (2016.02.15.) 142. o.

³¹ Fantoly Zsanett – Budaházi Árpád: *Büntető eljárásjog I.* Statikus rész. NKE Szolgáltató Kft., Budapest 2015. 236. o.

merül fel arra, hogy a házkutatás során más bizonyítási eszköz elkobozható, vagy vagyoneklobzás alá eső dolog is fellelhető.”³²

A házkutatás két szakaszra osztható: az első szakaszban „összképrögzítés” zajlik, míg a második az alapos átvizsgálásból áll.³³

Előbbiben a nyomozó hatóság felméri, hogy milyen biztonsági kockázatokkal kell számolnia, van-e olyan tárgy, ami nem illik az összképbe, feltűnhetnek a rejtkehelyül szolgáló helyek (például a padlózat egy része nem megfelelően illeszkedik). Ebben a szakaszban lehetőség nyílik a házkutatást szenvedő megismerésére, épp ezért célszerű, hogy ne egy nyomozó végezze a kutatást. Amíg az egyikük végzi a házkutatást, addig a másik megfigyelheti a házkutatást elszenvedőt, így annak reakcióiból, megnyilvánulásából további következtetések vonhatók le a keresett dolog megtalálásához.³⁴

A második szakaszban végzik az alapos kutatást. Minden helyiséget átvizsgálnak, a berendezési tárgyakat, bútorokat el kell mozdítani a helyükről, a lehetséges rejtkehelyeket alaposan ellenőrizni kell.³⁵ Az átvizsgálás során a nyomozók speciális eszközöket, szakembereket vehetnek igénybe, ezek részletes ismertetése a későbbiekben kerül sor.

A büntetőeljárásról szóló törvény értelmében e kényszerintézkedést „az érintett kíméletével, lehetőleg a napnak a hatodik és huszonnegyedik órája között kell végezni, valamint biztosítani kell, hogy az intézkedés folytán ne kerüljenek nyilvánosságra a magánéletnek a büntetőeljárással össze nem függő körülményei; kerülni kell a szükségtelen károkozást.”³⁶

Tehát, következtetve a mondat második fordulatából, érvényesülnie kell a szükségesség és arányosság elvének. Az Alkotmánybíróság 30/1992 (V.26) számú határozatában, és azt követően számos határozatában [például: 5/1999 (III.31)] megjelölte az alapvető jogok korlátozásának alkotmányok feltételeit, eszerint:

„Az állam akkor nyúlhat az alapjog korlátozásának eszközehez, ha másik alapvető jog és szabadság védelme vagy érvényesülése, illetve egyéb alkotmányos érték védelme más módon nem érhető el. Az alapjog korlátozásának alkotmányosságához tehát önmagában nem elegendő, hogy az másik alapjog vagy szabadság védelme vagy egyéb alkotmányos cél érdekében történik, hanem szükséges, hogy megfeleljen az arányosság követelményeinek: az elérni kívánt cél fontossága és az ennek érdekében okozott alapjogsérelem súlya megfelelő arányban legyen egymással. A törvényhozó a korlátozás során köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt alkalmazni.”

³² Be. 149. § (4) bek.

³³ Tremmel – Fenyvesi – Herke: Kriminálisztika... 401. o.

³⁴ Tremmel – Fenyvesi – Herke: Kriminálisztika... 401. o.

³⁵ Tremmel – Fenyvesi – Herke: Kriminálisztika... 401. o.

³⁶ Be. 158. § (1) bek.

A Niemietz kontra Németország ügyben a panaszos irodájában házkutatást tartottak, ahol elrendelték az összes olyan dokumentum lefoglalását, ami alkalmas lehet arra, hogy azonosítsanak egy Klaus Wagner nevű, feltehetően fiktív levélíró. Wagner egy párt nevében írta alá levelét és adott egy postafiókszámot is. A házkutatást arra alapozták, hogy ennek a pártnak szánt postát egy olyan postafiókba küldték, aminek a tartalmát a panaszos irodájába továbbították. A bíróság megállapította, hogy a házkutatási engedélyben túlságosan tág fogalmakat használtak, a beavatkozás nem állt arányban a kitűzött céllal. Szintén ezzel indokolta a bíróság az aránytalanság megállapítását a Roemen és Schmit Luxembourg elleni ügyben.

Saint-Paul Luxembourg S.A. Luxemburg elleni ügyében³⁷ az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéletében is éppen az arányosság hiányát sérelmezte. A bíróság álláspontja szerint a vizsgálóbíró alkalmazhatott volna enyhébb eszközt is, a házkutatási engedély kibocsátására nem volt szükség, a megtett intézkedés nem állt arányban a céllal.

Hasonló következtetésre jutott a bíróság a Funke kontra Franciaország, Cremieux kontra Franciaország, valamint Miaillhe kontra Franciaország ügyekben. A házkutatások nem voltak szükségesek, nem álltak arányban a kitűzött céllal, főleg, hogy az akkori törvény a házkutatást nem kötötte előzetes bírói engedélyhez.³⁸

Wieser és Bicos Beteiligungen GmbH Ausztria elleni ügyben a Bíróság a hatóság általi mulasztásokat szintén aránytalannak tartotta az eljárás törvényes céljához viszonyítva, ugyanis az ügyvéd számítógépes rendszerét is átkutatták a házkutatás során, ám erről jegyzőkönyvet nem készítettek és a kérelmezőt sem tájékoztatták a vizsgálat eredményéről.³⁹

Ezzel ellentétben Camenzind kontra Svájc ügyben arra a döntésre jutott, hogy a házkutatás mértéke arányban állt annak céljával, így az nem sértette az Egyezmény 8. cikkét. Csakugyan erre a megállapításra jutott a már említett Theodor Botka and Farhad Paya kontra Ausztria ügyben.

Szintén nem találta Egyezménybe ütközőnek a házkutatás lefolytatásának módját a Chapell kontra Egyesült Királyság ügyben a Bíróság, ahol is a kérelmezőt szerzői jogok megsértésével vádolták, átkutatták a kérelmező lakását, ami egyben hivatali helyisége is volt és szinte az összes iratát elvitték. A Bíróság indoklása szerint a beavatkozás mértéke egy demokratikus társadalomban szükséges mértékű volt, és arányban állt a kitűzött céllal.

Ugyancsak erre a véleményre jutott a K. kontra Svédország esetben, ahol is a kérelmező lakását távollétében kutatták át az alapján, hogy volt férje egy

³⁷ Saint-Paul Luxembourg S. A. Luxemburg (application no.26419/10.)

³⁸ Vincent Berger: Az emberi jogok európai bíróságának gyakorlata. Hvg-Orac, Budapest 1999. 423. o.

³⁹ Case of Wieser and Bicos Beteiligungen GmbH v. Austria (application no. 74336/01)

háztartásban élt vele és valószínűsíthető volt, hogy a volt férj tartozásairól szóló iratok ott találhatóak.⁴⁰

Látható, hogy a szükségesség és arányosság kérdéséről a Bíróság gyakorlata igen változatosan, mindemellett szigorúan ítélkezik. Minden esetben arányban kell állnia a beavatkozásnak az elérni kívánt céllal, és minden esetben szükséges a pontos meghatározás, a célok nélküli kutatás nem elfogadható az emberi jogok nézetéből. E követelmények megsértésének vizsgálata esetről esetre szükséges, mivel minden ügy más és más, az egyedi körülmények befolyásolják a szükségesség és arányosság határait. (lásd például a legutóbb említett Chapell Egyesült Királyság elleni ügyét)

1. Jogellenes házkutatás során talált bizonyítékok

Szükségesnek tartom visszatérni a 149. § (8) bekezdésére, miszerint ha a közjegyzői vagy ügyvédi irodában, továbbá az egészségügyi intézményben tartott házkutatást határozat nélkül folytatták le, utólag be kell szerezni a bíróság határozatát, viszont, ha ezt az indítványt a bíróság elutasítja, a házkutatás eredménye bizonyítékként nem használható fel. E rendelkezést olvasva felmerül a kérdés, hogy: egyéb esetekben miként használható fel egy jogellenes házkutatás eredményeként, a törvény rendelkezéseivel ellentétesen beszerzett bizonyíték és mindez hogyan érinti az ember alapvető jogait?

Vannak azok az esetek, amikor maga a törvény kifejezetten kimondja a felhasználás tilalmát, ilyen például az említett 149.§ (8) bekezdés, vagy burkoltan fogalmaz meg bizonyítási tilalmat, de ide tartozik az is, amikor a bizonyítékot az Alaptörvénybe vagy a Büntető Törvénykönyvbe ütköző módon (például jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés) szerzik meg. Az alkotmány sértő bizonyítékszerzéssel az Alkotmánybíróság még nem foglalkozott, ez a meghatározás általában bűncselekmény útján történő, vagy a Be. alapelveibe ütköző bizonyítékszerzést jelent.⁴¹

A Be. 78. § (4) bekezdése szerint: „nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.” A bűncselekmény útján beszerzett bizonyíték esetén egyértelmű a jogellenes cselekedet meghatározása, azonban a „*más tiltott módon*” és a „*résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával*” fordulatok esetén igen tág fogalmakról beszélhetünk.

Felvetődik a kérdés, hogy kinek is kell eldöntenie azt, hogy egy cselekedet mikor meríti ki a fent leírt fordulatok és ez milyen következményekkel

⁴⁰ K. v. Sweden (application no. 13800/88)

⁴¹ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 2006. 156. o.

járhat.⁴² Ahogy láttuk a törvény részletesen szabályozza hogyan kell a bizonyítási eszközöket a házkutatás során felkutatni, ám „ezen előírások megsértéséhez a jogalkotó nem fűzi minden esetben a felhasználhatóság tilalmának szankcióját.”⁴³ Látható tehát, hogy a Be. szabályozása e téren elég hiányos, az esetek többségében az említett generálklauzulát alkalmazza a törvényellenesen beszerzett bizonyíték esetén, a konkrét szabályozás hiányában.

A német Alkotmánybíróság éppen egy jogellenesen tartott házkutatás során talált bizonyítékok felhasználhatóságáról fejtette ki véleményét a 2. BvR. 2225/08 számú 2009. július 2-án kihirdetett döntésében.⁴⁴

Röviden a tényállás: A gyanúsított az e-Bayen kereskedett hamis órákkal és jogvédett szoftvekekkel és az oldalon egy egyesület számlaszámát adta meg, amely felett a panaszoson kívül még három személynek volt rendelkezési joga. Erre a számlaszámra egyetlen utalás érkezett és azt is visszautasította a számlatulajdonos. A rendőrség a számla felett rendelkezési joggal rendelkezőket gyanúsította az elkövetéssel, és a Münchener Kerületi Bíróság engedélyt is adott e személyek házáinak átkutatására. Az említett bűncselekmények elkövetésére nem talált bizonyítékot a nyomozó hatóság, azonban találtak a panaszos lakásában fél kilogramm hasist és két precíziós mérleget is. A panaszos ezt követően alkotmányjogi panaszt nyújtott be, aminek eredményeként a német Alkotmánybíróság megállapította, hogy a házkutatás jogtalanul sértette a panaszos alkotmányos jogait, ugyanis a fennálló gyanúhoz képest aránytalanul korlátozták a panaszos alapvető jogait, így a védjegyjogsértés miatt az eljárást megszüntették, azonban a kábítószerrel visszaélés büntetében – hosszas procedúra után – bűnösnek mondták. Nem vitatták tehát, hogy a házkutatás elrendelése sértette a panaszos alkotmányos jogát, azonban ez önmagában nem jelenti azt, hogy ki kellene zárni a házkutatás során szerzett bizonyítékokat. Mérlegelve a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények társadalomra veszélyességét a panaszos alkotmányos jogának sérelme arányban áll a kábítószer felkutatásához és az igazság kiderítéséhez fűződő közérdekkel. A kutatás elrendelése ugyan hibás volt, de a végrehajtás során nem történt szándékos vagy önkényes jogsértés, és a törvény⁴⁵ nem mondja ki, hogy a tiltott módon szerzett bizonyíték nem használható fel. Az eljárás eredményeként a

⁴² Tremmel: Bizonyítékok a büntetőeljárásban... 155. o.

⁴³ Vadász Viktor: A szabad bizonyítás elve és a bizonyítékok felhasználásának törvényes tilalma. Ügyészek Lapja, 2009. 6. sz. 11. o.

⁴⁴ Vadász: A szabad bizonyítás elve... 11. o.

⁴⁵ 1877. II. 1.-i Büntető perrendtartás (Strafprozessordnung, StPO) 1987-es egységbe foglalt szövege.

panaszost kábítószer birtoklásért 6 hónap felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték.⁴⁶

Az ügy eljutott az Emberi Jogok Európai Bírósága elé is, amely megállapította, hogy a tisztességes eljáráshoz való joga nem sérült a kérelmezőnek.⁴⁷

III. A kutatás modern, speciális eszközei

1. Online házkutatás

Az internetre csatlakozni képes eszközök egyre jobban terjednek, mindennapi életünk részévé válnak. Az ügyintézés, információszerzés, szórakozás elsődleges forrása. A benne rejlő lehetőségeket a bűnelkövetők is hamar felfedezték, így ez a dinamikus technológiai fejlődés korántsem mondható veszélytelennek.

Ahogy a kiberbűncselekmények száma szaporodik, úgy vele párhuzamosan szaporodnak és szaporodniuk kell az ezeket felderítő módszereknek is,⁴⁸ a nyomozó hatóság tagjainak is tisztában kell lennie a technológia nyújtotta legújabb lehetőségekkel.

A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények jellemzője, hogy az elkövetési hely nehezen azonosítható, a kibertéri adatok fizikailag nem léteznek, ebben az értelemben nem hagynak nyomot, a bizonyítékok csak elektronikusan léteznek, arról nem is beszélve, hogy az országhatárok nem szabnak korlátokat az elkövetőknek, a világ bármely pontjáról elkövethetik a jogsértést.

Ugyan az IP cím nagy segítséget jelenthet a nyomozó hatóságok számára, ezen keresztül eljuthatnak az elkövetőhöz, de felhasználásával kapcsolatban több probléma is felmerül, például, hogy a bűncselekményt nyilvános wifikapcsolaton keresztül követik el, vagy akár gondoljunk arra, hogy egy számítógépet általában több ember használ.⁴⁹ Sőt egyes országok az IP címet személyes adatnak tekintik, így az internet hozzáférést biztosító szolgáltatótól hiába kéri ki az adatokat. Az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt 2008-ban K. U. kontra Finnország ügyben a társkereső szolgáltatást nyújtó közvetítő szolgáltató megtagadta az elkövető IP-címének kiadását, hivatkozva a szolgáltató és a felhasználó közötti bizalmi viszonyra.⁵⁰

⁴⁶ Prade v. Germany (application no. 7215/10)

⁴⁷ Prade v. Germany (application no. 7215/10)

⁴⁸ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái... 218. o.

⁴⁹ Kőkényesi Attila: Az internet útján elkövetett bűncselekmények vonatkozásában végzett házkutatás. Ügyészek Lapja, 2008. Különszám 15. évf. 7-15. o.

⁵⁰ K. U. v. Finland (application no. 2872. 02) idézi: Dornfeld László: A kiberbűncselekmények nyomozásának új eszközei.

Visszaulva a fentebb írtakra, az ilyen jellegű bűncselekmények felderítésére külön terület jött létre, a bűnügyi informatika, valamint a fejlettebb államokban már „digitkommandók” működnek.

„Az online házkutatás lényege, hogy az úgynevezett „trójai” szoftver segítségével a hatóságok észrevétlenül behatolhatnak a megfigyelt személy számítógépébe, és így hozzájuthatnak az ott tárolt adatokhoz.”⁵¹ Tehát lényegében nem más, mint az internet útján történő titkos adatszerzés. Ezt a fajta megfigyelést az Amerikai Egyesült Államokban vezették be 2001-ben a szeptemberi terrorcselekmények után. „Tulajdonképpen titkos, a kommunikációs hálózaton keresztül történő állami beavatkozást jelent más információs technikai rendszerbe.”⁵² Célja a biztonság növelése, bűnözői tevékenységre utaló jelek vagy bizonyítékok feltárása. A nyomozó hatóság ezzel az eljárással próbál előnybe kerülni, hiszen ne feledjük, hogy az idő múlásával arányosan csökken az esélye a bizonyítási eszköz megtalálásának.⁵³

Technikai megvalósítása a következőképpen alakul: Első lépésben a hatóság a számítógépre juttatja a kémsoftvert, majd miután telepítették a programot az adatnyerés és a kommunikáció következik, ami végül az adatok átmásolásával zárul. Az installálás két módon történhet: közvetlenül a terhelt lakásában végzi el a nyomozó hatóság tagja, vagy közvetett módon, interneten keresztül. Utóbbi végrehajtásának tipikus módja, hogy ajánlatot tartalmazó e-maileket küldenek az elkövetőnek, aki ha megnyitja a kémsoftvert, a program aktiválódik. Ha megtörtént a telepítés, tulajdonképp kezdetét veszi az online házkutatás. A szoftveren keresztül a hatóság az összes számítógépen lévő adathoz hozzáfér. Az sem jelent gondot, ha egy időre megszakad az internetes összeköttetés, mivel újracsatlakozás esetén az adatok lementését ott folytatja a program, ahol a megszakításkor abbamaradt. A kémsoftver segítségével amellet, hogy adatokat menthetünk le a számítógépről, lehetőség van arra is, hogy a beépített kamerával, mikrofonnal felszerelt laptopon aktiváljuk ezeket, így lehetőség nyílik a lehallgatásra, a magánlakás megfigyelésére is.⁵⁴

Amilyen egyszerűnek tűnik első látásra a virtuális házkutatás lebonyolítása, annyi lehetséges probléma merülhet fel. A szoftverre veszélyt jelentenek a vírusirtó programok és a tűzfal is, valamint további probléma, hogy a rendszer nem tudja igazolni az adatok valóságát. A szoftver meg tudja

<http://www.arsboni.hu/a-kiberbuncselekmények-nyomozasanak-uj-eszkozei.html>
(2016.02.23.)

⁵¹ Mohácsi Barbara: Az elektronikus nyomozási eszközök alkotmányosságának kérdése Németországban. Belügyi szemle, 2010. 11. sz. 21. o.

⁵² Mohácsi: Az elektronikus nyomozási eszközök alkotmányosságának kérdése... 25. o.

⁵³ Mohácsi: Az elektronikus nyomozási eszközök alkotmányosságának kérdése... 21-25. o.

⁵⁴ Mohácsi: Az elektronikus nyomozási eszközök alkotmányosságának kérdése... 25-26. o.

változtatni az adatokat, nem beszélve arról, hogy a megfigyelt felfedezheti a kémprogramot. Utóbbi esetben, ha nem távolítja el, akár az előnyére is fordíthatja, ezt pedig a hatóságok nem képesek érzékelni a programmal. További hátránya, hogy csak addig használható, amíg fennáll az internetkapcsolat, és ebben az esetben is a szükséges idő az adatátvitel sebességétől függ.⁵⁵

Itt még nem ér véget a programmal kapcsolatban felmerülő kételyek felsorolása, ugyanis mindenképp említésre szorulnak a kémszoftverrel kapcsolatos alapjogi aggályok. Az alkotmányos alapjogok közül érinti az általános személyiségi jogot, a személyes adatok védelméhez való jogot, az információs önrendelkezési, valamint a magánlakás sérthetlenségéhez fűződő jogot. Az alapjogokkal kapcsolatos kétely a Német Szövetségi Alkotmánybíróság előtt is felmerült. 2008. február 27-i döntésében Észak-Rajna-Vesztfália tartomány online házkutatás engedélyezéséről szóló alkotmánymódosítását alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette azt. 2008. december 17-én elfogadták a Német Szövetségi Bűnügyi Hivatalról szóló törvény azon módosítását, amely lehetővé tette a Hivatal számára az online házkutatást.⁵⁶ 2016 áprilisában a német alkotmánybíróság a törvény módosítására kötelezte a kormányt, véleménye szerint nem állnak arányban a törvény rendelkezései az elérni kívánt céllal, hiányoznak belőle a magánélet kellő védelmét szolgáló biztosítékok. Az érintett szabályokat az átdolgozott tervezet benyújtásáig csak megszorításokkal alkalmazhatja a Hivatal.⁵⁷

A magyar büntetőeljárásról szóló törvény nem nevesíti külön az online házkutatást, szabályozása a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés keretei között történik. A 200. § (1) bekezdésében foglaltak alapján:

„Az ügyész és a nyomozó hatóság bírói engedély alapján az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak ismertetéséig az érintett tudta nélkül

- a) a magánlakásban történeteket technikai eszközzel megfigyelheti és rögzítheti,
- b) postai küldeményt, beazonosítható személyhez kötött zárt küldeményt felbonthat, ellenőrizhet, és azok tartalmát technikai eszközzel rögzítheti, valamint elektronikus hírközlési szolgáltatás útján továbbított kommunikáció tartalmát megismerheti, az észlelteket technikai eszközzel rögzítheti,

⁵⁵ Mohácsi: Az elektronikus nyomozási eszközök alkotmányosságának kérdése... 26-27. o.

⁵⁶ Mohácsi: Az elektronikus nyomozási eszközök alkotmányosságának kérdése... 23-40. o.

⁵⁷ <http://magyaridok.hu/kulfold/nemet-alkotmanybirosag-terrorelharitasrol-szolo-torveny-modositasara-kotelezte-kormanyt-602404/> (2016. május 3.)

c) számítástechnikai eszköz vagy rendszer útján továbbított, vagy azon tárolt adatokat megismerheti, rögzítheti és felhasználhatja (a továbbiakban titkos adatszerzés).”

A megismerés és a felhasználás metodikáját a Be. nem részletezi, így ez a bekezdés többféleképpen is értelmezhető, akár úgy is, hogy online házkutatás is lefolytatható.⁵⁸

Ezt a pontatlan megfogalmazást az Alkotmánybíróság sem hagyta szó nélkül. „Az indítvány szerint a sérelmezett rendelkezésből hiányzik a „világos és a jogalkalmazás során felismerhetően értelmezhető és egyértelmű normatartalom”.⁵⁹ Ez aligha felel meg a jogbiztonság követelményeinek, „a jogállami garanciák hiánya pedig veszélybe sodorja a magántitok, a személyes adatokhoz való jog érvényesülését is.”⁶⁰ Épp ezért az Alkotmánybíróság 2/2007 (I. 24) határozatában rendelkezett a titkos adatszerzés elrendelésének feltételeiről.

A technológia újabb és újabb megjelenő vívmányai rámutatnak arra, hogy folyamatosan megújuló, a fejlődéssel lépést tartó eszközökre van szükség, a kémprogramok újabb és újabb változatát kell megalkotni, mindemellett, hogy ez a terület a technológiai eszközök részletesebb szabályozását is kívánja.

2. Nyílt terület

Kiterjedt helyszínek esetén tárgyak, hátrahagyott nyomok felkutatása rengeteg időt vesz igénybe. Ahogy bármely más kutatás során, úgy itt sem maradhat ki egy négyzetcentiméternyi terület sem. Amellett, hogy egy nagy terület átkutatása során nagy számban van szükség a hatóság tagjaira, számolni kell egyrészt azzal, hogy a hatóság nem minden esetben tudja megközelíteni a kutatás alá vont területet, olyan szélsőséges terepviszonyok hátráltathatják a felderítést, mint például a meredek hegyoldal, vagy a saras terület, másrészt az időjárási tényezők is nagyban befolyásolhatják a bűnüldöző szervek munkáját. A szél, az eső, a napsütés, mind hatást gyakorolnak, amelyek nem várják meg, hogy a nyomozó hatóság elvégezhesse feladatát. Épp ezért szükség van olyan eszközök igénybevételére, amelyek mellett, hogy megkönnyítik a keresett tárgy megtalálását, egyben gyorsítják, illetve minden részletesebben, több irányból is rögzítik a terület részleteit. Terepkutatás során ebben nagy segítséget nyújt, a mára már a mindennapi életben is elterjedt drón, illetve gyakran alkalmazott eszköz a talajradar is.

⁵⁸ Mohácsi Barbara: Bűnüldözési érdek kontra emberi jogok – az online házkutatás alkotmányossági megítélése Németországban, néhány tanulsággal. Magyar Jog 2008. 12. sz. 55. évf. 830. o.

⁵⁹ 2/2007. (I. 24.) AB határozat.

⁶⁰ 2/2007. (I. 24.) AB határozat.

2.1. A drónok

A szakirodalomban többféle elnevezéssel találkozhatunk: drón, tiléj, UAV (unmanned aerial vehicle), utóbbi az ember nélküli légi jármű rövidítése. A drón elnevezést az angol „drone” szóból vettük át, zümmögőt, henyélőt jelent. A katonai repülésben már az 1960-as évek óta alkalmazott eszköz mára megjelent a mindennapi életben is, bárki szert tehet egyre, kategóriától függően akár pár tíz- vagy százezer forintért. Alkalmazási területük rendkívül széles, a szórakoztatóiparon át, a közlekedés megfigyelésén keresztül, egészen a bűnügyi és rendészeti megfigyelésig. A jövőre nézve is számos lehetőséget rejtenek magukban.⁶¹ Irányítása rendkívül egyszerű, mintha csak a gyerekkorunkban használt játékhelikoptereket irányítanánk, sőt egyre könnyebb. Köszönhetően a GPS-navigációnak és a fedélzeti számítógépnek akár erős szélben is biztonságosan tartja pozícióját és magától visszaszáll a kiindulási pontra.⁶² További kiemelendő előnyük ezeknek a „repülő megfigyelőknek”, hogy ellenállnak a környezeti hatásoknak, és a rajtuk található kamera részletes képet ad madártávlatból, ami egy terepkutatás során nagy előrelépést jelenthet a hatóságok számára.

A külső tényezőktől függően különféle kamerákkal szerelhető fel, míg nappal elegendő egy viszonylag olcsóbb. Füst esetén infravörös kamera nyújthat segítséget a kutatócsapatnak, vagy akár éjszaka éjjellátó kamerával is folytatható a kutatás.

Azon kívül, hogy a legkorszerűbb kamerákkal szerelhető fel, kiemelendő, hogy a repülés alatt készült felvételeket egy időben láthatjuk kijelzőnkön. A kamera HDMI kimenetét egy rádió sugárzó rendszerre kötve a kamera által készített kép valós időben megjelenik az összeköttetésben lévő számítógépen, vagy akár tableten, sőt, telefonon is. A magasból elének táruló kép lehetőséget ad, hogy a területet teljes egészében lássuk, így olyasmit is felfedezhetünk, amit a részletekben elveszve nem vennénk észre. A nagyfelbontású kamerának köszönhetően a terület bármely pontjára ráközelíthetünk, anélkül, hogy a kép a minőségén csorba esne. Felfedezhető akár egy menekülési útvonal, egy hátrahagyott tárgy, vagy akár maga az elkövető is. Előfordulhat olyan eset is, amikor a tiléj irányítója szabad szemmel nem tudja nyomon követni az eszközt, például tűz esetén a füstben nem követhető a drón útja, vagy olyan terület felett kell felvételeket készíteni, ami a földön nem közelíthető meg. Ebben az esetben a drónon két kamerarendszer van elhelyezve. Az egyik a menetirány felé néz, a másik pedig értelemeszerűen

⁶¹ E lehetőségek részletes ismertetését olvashatjuk: Petrétei Dávid: A drónok krimináltechnikai és rendészeti felhasználása. A Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének tudományos-szakmai folyóirata, 2015. 1-3. sz. 71-72. o.

⁶² Petrétei Dávid: A drónok krimináltechnikai és rendészeti felhasználása. A Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének tudományos-szakmai folyóirata, 2015. 1-3. sz. 70. o.

lefelé. Előbbit a pilóta, utóbbit a bevetés-irányító figyeli. A számos előny mellett, meg kell említeni a drón hátrányait is. Használatának egyik korlátja az akkumulátor teljesítménye, ami legfeljebb húsz percig képes az eszközt a magasban tartani, a másik pedig a menetzaj. Utóbbi inkább az elkövető keresése során jelent hátrányt.⁶³

Jelenleg Magyarországon a rendőrség központi helyszínelő egysége egy DJI Phantom típusú drónnal rendelkezik, ami a melléklet 1. ábráján látható.

Nem hagyható szó nélkül a drónokkal kapcsolatban az ember jogainak védelme, különösen a személyiségi jogok, személyes adatok védelme, valamint a magánszféra sérthetlensége kapcsán merülnek fel aggályok a témával kapcsolatban. Mivel ez az eszköz képes átrepülni az emberek, épületek felett, a távirányítás hatótávolságán kívül semmi sem akadályozza abban, hogy gyakorlatilag bármit megfigyeljen madártávlatból. A személyes adatok védelmével kapcsolatban a Büntető Törvénykönyv⁶⁴ 422. § (1) bekezdés b) pontja, a tiltott adatszerzés tényállásának egy része merülhet fel, mint szabályozás. Eszerint aki személyes adat, magántitok jogosulatlan megismerése céljából más lakásában, egyéb helyiségében vagy az azokhoz tartozó bekerített helyen történeteket technikai eszköz alkalmazásával megfigyeli vagy rögzíti, az büntetett miatt büntetendő. Azonban ez csakis egyenes szándékkal követhető el. „E tényállás jelöli ki azt a végső határt, ameddig a légi fényképészet elmehet: ha személyes adat vagy magántitok kifürkészése céljából figyel meg vagy rögzít olyasmit, ami más bekerített területen történik, az bűncselekmény.”⁶⁵

A személyiségi jogok védelmével kapcsolatban a Polgári Törvénykönyv⁶⁶ 2:48 §-a jöhet szóba, miszerint képmás vagy hangfelvétel elkészítéséhez és felhasználásához az érintett személy hozzájárulása szükséges. Nincs szükség az érintett hozzájárulására a felvétel elkészítéséhez és az elkészített felvétel felhasználásához tömegfelvétel és nyilvános közéleti szereplésről készült felvétel esetén. Tehát előbbi esetben mind a felvétel elkészítéséhez, mind a felhasználásához az érintett engedélye szükséges, azonban tömegfelvétel esetén sem az elkészítéséhez, sem a felhasználásához nincs szükség engedélyre az érintettektől.

Látható, hogy jelenleg nincs olyan szabályozás, amely a drónok használatával kapcsolatban pontos eligazítást adna, ezért mielőbb szükség lenne annak megalkotására, legfőképp azért, mert ebben a szituációban az emberi jogok aspektusából magánéletünk igencsak sebezhető és nincs mód az ez elleni hatékony fellépésre.

⁶³ Petrétei: A drónok krimináltechnikai és rendészeti felhasználása... 80. o.

⁶⁴ 2012. évi C. törvény a büntető törvénykönyvről (Btk.)

⁶⁵ Petrétei: A drónok krimináltechnikai és rendészeti felhasználása... 79. o.

⁶⁶ 2013. évi V. törvény a polgári törvénykönyvről (Ptk.)

Az Európai Repülésbiztonsági Ügynökség (European Aviation Safety Agency) 2015 szeptemberében közzétett egy javaslatot a drónok üzemeltetésére vonatkozó közös európai szabályozás létrehozására az Európai Bizottság megbízásából, amely remélhetőleg érinteni fogja a magyar szabályozást is a közeljövőben.

2.2. Talajradar⁶⁷

Tulajdonképpen nincs olyan nyílt területen végzett kutatás, ahol ne lenne szükség talajradar igénybe vételére.

Ez a kutatóeszköz harminc centiméter és harminc méter között, de legfeljebb az első talajvízzáró réteg közötti területen radarhullámokat bocsát ki, és ezek visszaverődéséből határozza meg, hogy észlelhető-e valami anomália a fölben vagy sem.⁶⁸ Például, hogy található-e ott idegen anyag, vagy a földszerkezetet megmozgatták-e. Ezeket az elváltozásokat a műszer kijelzőjén függvényyszerűen, parabolával jelzi. A nyomozó hatóság a területet szektorokra osztja, hogy később könnyebb legyen a pontos hely meghatározása, ahol vagy vonalas, vagy pedig négyzettrácsos módszerrel odavissza tologatják a talajradart. Utóbbi megbízhatóbb eredményt ad, mivel sokkal részletesebben vizsgálja át a kijelölt területet. Miután ezzel végeztek, a helyszínelő buszban egy szoftver kétdimenziós képpé alakítja a rögzített anomáliákat. A program tíz centiméteres szeletekre szabdalja a talajt a felvételeken és színekkel jelzi az eltéréseket. A kék szín mutatja az irreleváns területet, míg a piros az elváltozást. Minél pirosabb a kép, annál nagyobb az adott elváltozás.⁶⁹ A mellékletben feltüntetett képeken ezek az anomáliák jól kivehetőek. Ugyan a talajradar harminc centiméter alatt használatos, látható a második, harmadik és negyedik ábrán, hogy az e feletti területről is készíthető felvételt az eszköz. Itt a piros szín a növények gyökérzetét mutatja, és látni, ahogy a következő képekre tekintünk, hogy egyre inkább elhalványulnak ezek, és teljesen kékké válik a kép, tehát a talajszerkezetben nem észlelhető elváltozás. A hetedik ábrán (50-60 centiméter között) a kép közepén eleinte narancsszínnel, majd egyre élénkebb pirossal (8. és 9. ábra) jól kivehető, hogy valami idegen tárgy van a földben. (Ebben az esetben egy holttest) lejjebb haladva pedig ismét kék a kép.

Magyarországon a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet az elmúlt évben vásárolt ilyen eszközt. A szakemberek szerint az eddigi alkalmazása során száz százalékos megbízhatósággal működött.

⁶⁷ L. Melléklet 1. ábra.

⁶⁸ 0-30 centiméter közötti fémkeresőt vesznek igénybe a hatóság emberei.

⁶⁹ L. Mellékletek 2. ábra – 11. ábra.

3. Repülőtér – testszkenner

A mai világban – különösképp a 2016. márciusában, Brüsszelben történt terrorcselekmények után – fontosnak tartom, hogy írjak a repülőtereken bűnmegelőzés, bűncselekmény elkövetésének felderítése céljából alkalmazott testszkenneréről. Ugyan – véleményem szerint – pontos behatárolása nem egyszerű, én mindenképp kriminalisztikai eszközként kategorizálom alkalmazásnak célja alapján.

Napjaink egyik legnagyobb problémája a terrorizmus. Az említett brüsszeli események után kijelenthető, hogy legjelentősebbek a robbantásos merényletek. A merénylők mindig olyan helyeken robbantanak, ahol nagyszámú áldozatra lehet számítani, erre alkalmasabb helyek nem is lehetnének, mint a közlekedési eszközök. Naponta emberek százezrei fordulnak meg környékükön, gondoljunk akár a metróállomásokra, pályaudvarokra, repülőterekre; az elmúlt évek célpontjai is ezt bizonyítják.

Joggal merül fel a kérdés akárhányszor ártatlan emberek életét kioltó tragédia történik a világban: hogyan lehetett volna megelőzni? Emberek milliói tették fel ezt a kérdést a brüsszeli Zaventem repülőtéren történt terrorcselekmények után is. Három férfi sétált be a terminálba, végül ebből kettő maradt ott a robbantás végrehajtásánál is.

Miként lehetett volna megelőzni? Gondoljuk végig azt a folyamatot, amikor repülőgéppel utazunk valahova, igaz, hosszú procedúra, de minden lépése biztonságunkat szolgálja. Kiszállunk a taxiból, bőröndünket húzva megyünk az előtérbe, sorba állunk, bejelentkezünk, leadjuk a bőröndöket, majd megyünk a fémkapukhoz. Itt álljunk meg egy pillanatra. Hol volt eddig ellenőrzés? Ugyan láthatunk körülöttünk biztonsági őroket, kamerákat, de bementünk egy több száz emberrel teli terembe, és egy ellenőrzésen sem estek át sem csomagjaink, sem mi magunk. Lássuk be, elég vonzó célpont a terroristáknak. Véleményem szerint sokkal biztonságosabbá válna a repülőtér, ha már a területre érkezvén átesnének a csomagok, az emberek, sőt a járművek egy ellenőrzésen.

A bűncselekmények jellegének változása miatt folyamatosan szükséges újabb és újabb eszközöket létrehozni, a meglévőket fejleszteni, amelyek képesek gyorsan felfedezni a veszélyforrásokat, mivel a bűnelkövetők újabb és újabb megoldásokkal állnak elő a biztonsági rendszerek kijátszásához. Arról nem is beszélve, hogy a terrorizmus egyre nagyobb méreteket, szervezett kereteket ölt. De hogy, ne csak a terrorizmusról essen szó: gyakorta esik meg, hogy a kábítószer-kereskedelemmel üzletelők futárokat alkalmaznak ahhoz, hogy egyik országból a másikba eljuttassák a kábítószeret. A csempészek a

becsomagolt kábítószert lenyelik, és a testükben szállítják a célországba. Ezeket a futárokat a szakirodalom „body packer” elnevezéssel illeti.⁷⁰

Ebből is látszik, hogy hatékony fellépésre csak megfelelő technikai eszközökkel van lehetőség, ugyanis például a kábítószert a fémérzékelő kapu nem érzékeli, és a csempészeken sem érzékelhető szabad szemmel. Feltéve, hogy a csomagolás nem sérül meg, és jelentkeznek tünetek a futáron.

Testszkennert 2007-ben az amszterdami Schipol repülőtéren alkalmaztak először,⁷¹ használatuk még csak a nagyobb repülőtereken terjedt el. Véleményem szerint nagy szükség volt rá, hiszen az addig alkalmazott technológiákkal számos, az utasokra veszélyt jelentő tárgyat nem lehetett kimutatni, a hagyományos motozás sok időt vett igénybe, és nem is volt olyan hatékony, nem lehetett elérni olyan szintű biztonságot, mint a testszkennelssel. A szkennel képes felismerni a fémből, illetve a nem fémből készült tárgyakat is, beleértve a robbanóanyagokat, fegyvereket is, illetve egyéb idegen tárgyakat.⁷²

Két típusa különböztethető meg: az egyik milliméteres rádióhullámokkal dolgozik, míg a másik a röntgensugarak visszaverődéséből alkot képet.

A milliméteres hullámszkennel esetében a hullámok tartományában a vékonyabb anyagok, mint a ruházat, vagy a haj átlátszóak, de az ember bőre, illetve a ruha alatt elrejtett idegen tárgyak nem.⁷³

A röntgensugaras módszer esetén a vizsgált személy teljesen meztelennek látszik, jól körvonalazódik testének minden pontja, így az is jól kivehető, ha rejteget valamit a ruha alatt. Az eddigi eszközök nem voltak képesek érzékelni a nem fémből készült tárgyakat, a szkennel viszont igen. A tárgyról visszaverődő sugarak sötétebben rajzolódnak ki, mint a bőrről visszaverődőek.⁷⁴

A vizsgálat csupán néhány másodpercet vesz igénybe, a vizsgált személynek kezeit felemelve kell várnia, amíg tart a szkennelés. Akinél a fémdetektoros kapu jelez, egyből a testszkennelhez kísérik és vannak, akiket véletlenszerűen választanak ki. A szkennelés előtt a vizsgált személynek mindent el kell távolítania a zsebeiből, az ékszereket, illetve a vastagabb ruhadarabokat, cipőket is le kell vennie.

Érzékelhető, hogy a személyiségi jogok védelmének aspektusából ez igen erős beavatkozás magánszféránkba. Számos emberjogi szervezet is tiltakozott az effajta vizsgálat ellen.

⁷⁰ Fürst Zsuzsanna – Hosztafi Sándor: Kábítószercsempészés a gyomor-bél traktusban. A body packer-szindróma. Addiktológia: addictologia hungarica, 2003. 3-4. sz. 389. o.

⁷¹ <http://www.origo.hu/tudomany/20091115-radiohullamok-hogyan-mukodnek-a-repuloteri-szkennerek.html> (2016. 03. 30.)

⁷² http://travelsecure.infrastructure.gov.au/bodyscanners/faq.aspx#anc_a (2016. 03. 30.)

⁷³ <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1687850714000168> (2016. 03. 30.)

⁷⁴ <http://index.hu/tech/hardver/scan0630/> (2016. 03. 30.)

Megoldásként egy időre az szolgált, hogy a monitoron megjelenő képen a vizsgált személy arca elhomályosítva jelent meg, továbbá a személyzet két tagja vett részt a vizsgálatban. Az egyik az utast felügyelte, míg a másik egy elkülönített szobában ellenőrizte a szkennelés eredményeként megjelent képet, így ő a vizsgált személyt nem is láthatta. A további szabályozás, ami elősegíti, hogy az emberek kevésbé érezzék tolakodónak a vizsgálatot, hogy a képeket nem lehet lementeni, tovább küldeni vagy nyomtatni, csupán addig vannak meg, amíg a kezelő ellenőrzi, hogy nincs nem engedélyezett tárgy az utasnál.⁷⁵

A jogvédők továbbra sem érezték azt, hogy ezzel megfelelő védelmet biztosítanak az utazóknak, így válaszul a gyártók kifejlesztettek egy új szoftvert: Automated Target Recognition (ATR). Ezzel a programmal hatékonyabb a jogvédelem, a magánszférába kevésbé erős beavatkozást jelent. Az ATR esetében az emberek jellemvonásai nem körvonalazódnak ki, csupán két általános rajz jelenik meg az emberi testről. Ha idegen tárgyat észlel a szoftver, egy négyzettel jelzi annak helyét, ebben az esetben a kezelő tovább vizsgálja a megjelölt helyet.⁷⁶

Míg a korábbi program (AIT) esetében nem voltak kötelesek alávetni magukat az utazók a szkenneres vizsgálatnak, így választhatták a hagyományos letapogató módszert, addig az ATR esetében a biztonsági személyzet néhány utast utasíthat kötelező igénybevételre.⁷⁷

Tervben van egy újabb szkennerek bevezetése, ami nem kívánna meg, hogy személyes tárgyainkat levegyünk a vizsgálat idejére, és az összes átvizsgálási módszert magában foglalná. A hét méter hosszú „szkennerek alagútján” az utasoknak csak át kell majd sétálniuk, akiket a rendszer három kategóriába fog besorolni, írisz-felismerő program segítségével. Az első csoportba azok az utasok fognak tartozni, akiket „már ismernek”, őket már korábban azonosította a rendszer, így esetükben csak fémdetektort és folyadékérzékelést végeznek majd. A „normális utazóknak” a cipőjét is átvizsgálják, és esetükben robbanóanyag-érzékelő detektort is alkalmaznak. A harmadik alagút azok számára lesz, akiknek a viselkedése aggodalomra ad okot, esetükben teljes testszkennert is alkalmaznak majd.⁷⁸

A repülőterek biztonságának hatékonyabbá tétel érdekében egy angol cég, a ThruVision kifejlesztett egy olyan eszközt, amely képes az embereket mozgás közben átvizsgálni, érzékeli az elrejtett bombákat, fegyvereket, kábítószeret anélkül, hogy az embereket meg kellene állítani. Ez a hordozható, könnyen elrejtendő eszköz bármilyen anyagból készült eszközt

⁷⁵ <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1687850714000168> (2016. 03. 30.)

⁷⁶ U. o.

⁷⁷ <https://www.rt.com/usa/326919-tsa-body-scanner-rules/> (2016. 03. 30.)

⁷⁸ <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/transport/8559307/New-airport-scanner-which-will-take-just-five-seconds.html> (2016. 03. 30.)

képes kimutatni, azonban passzív képet ad, az emberi test részleteit nem tárja fel. Hatékony fegyver lehet a terrorizmus elleni harcban, hiszen képes a veszélyforrást hamar érzékelni, így biztosítva viszonylag nagy esélyt arra, hogy elkerülhető legyen egy hatalmas katasztrófa. A különböző méretű tárgyakat, különböző távolságból képes azonosítani, például a fegyvereket már hat méterről, a robbanószerkezeteket már több mint tíz méteres távolságból érzékeli.⁷⁹

Remélhetőleg a közeljövőben minél több repülőtéren, vagy akár sporteseményeken, rendezvényeken, közterületeken alkalmazásra kerül ez az eszköz, így növelve a biztonságot az emberek milliói által látogatott területeken.

Valószínűleg sok ember fogja azt gondolni erről a programról, vagy akár gondolja a testszkennerről, hogy már sérti magánszférájukat, de fel kell tenni magunkban azt a kérdést, hogy mi fontosabb számunkra, a terrorcselekmények megelőzése, vagy a magánszféránk nagyobb védelme?

IV. Összegzés

A kényszerintézkedések lefolytatása jogilag szabályozott keretben történik, biztosítva ezzel, hogy a bizonyítási eszközök felkutatása az alapvető jogok lehető legnagyobb mértékű tiszteletben tartásával történjen. Továbbá biztosítja azt, hogy a talált bizonyítékok a későbbiekben felhasználhatók legyenek az eljárás során. Láthattuk, hogy a törvénysértő kényszerintézkedés folytán szerzett bizonyítékok visszafordíthatatlan következményekhez, kétséges felhasználhatósághoz vagy akár kizárt bizonyítékokhoz, vezethetnek, ám ennek eldöntése legfőképp a bíróság kezében van.

Megfigyelhettük azt is, hogy ugyan a jogszabályok igyekeznek minden területet részletesen szabályozni, ám számos helyen hiányos, vagy épp nem elég részletekbe menő, hiányzik a pontos, a jogalkalmazók számára egyértelmű rendelkezés. Ennek kihatása viszont az emberi jogokra korántsem mondható pozitívnak. Megfigyelhettük az EJEB gyakorlatának elemzésénél is, hogy igen változatos döntésekre jutott a bíróság a 8. cikk sérelmével kapcsolatban. Az emberekben ez bizonytalanságot kelthet, felmerül a kérdés, hogy valóban megfelel-e a jogállamiság követelményeinek a bírói mérlegelés ilyen mértékű szabadsága, illetve az ilyen „szabadon” fogalmazott törvényi rendelkezés (gondolok itt elsősorban az arányosság és szükségesség kérdésére). Véleményem szerint – mivel a házkutatás szövegezése gyakorlatilag semmit nem változott az elmúlt évszázadban – következtetésként levonható, hogy a szabályozás időtállósága tanúsítja azt, hogy megállja a gyakorlatban a helyét és a jogállamiság szempontjából nem

⁷⁹ <https://www.digitalbarriers.com/thruvis> (2016. 03. 30.)

mutat kételyeket alkalmazása. Sokkal inkább az újonnan megjelenő korszerű, speciális eszközök megjelenése miatt merülhet fel az, hogy mindenképp szükséges lenne ezeket szabályozó pontosabb rendelkezésekre.

Az eszközök fejlődése drasztikus mértékben érintette alapvető jogainkat. Az ember minden lépése „követhetővé” vált az elmúlt évtizedekben. A térfelügyelő kamerák, az okostelefonok vagy akár a drónok stb. következtében napjaink legtöbb perce könnyedén visszanyomozható. Az emberek nagy része valószínűleg nem ért velem egyet, mivel úgy gondolom, hogy mai világunkban ez feltétlenül szükséges. Mind a bűnüldözés, mind a megelőzés szempontjából növelik a hatóság tevékenységének hatékonyságát. Az, hogy milyen mértékű beavatkozás mondható megengedhetőnek, még mennyire korlátozhatók jogaink a megelőzés, felderítés érdekében, csak esetről-esetre állapítható meg.

A hagyományos felderítési módszerek nem elegendők az eredményes bűnüldözéshez. Igaz, hogy az effajta beavatkozás a magánéletünkbe igencsak drasztikus, azonban a bűnelkövetők módszereinek fejlődése miatt úgy gondolom, hogy mindenképp arányban áll a közérdek védelmével. Elsődleges szempont a bűncselekmények megelőzése és ehhez szükség van az ilyen mértékű beavatkozásra. Kevesebb „kellemetlenséggel” jár alapvető jogaink ilyen fokú korlátozása, mint egy bűncselekmény elkövetésének kihatásai életünkre.

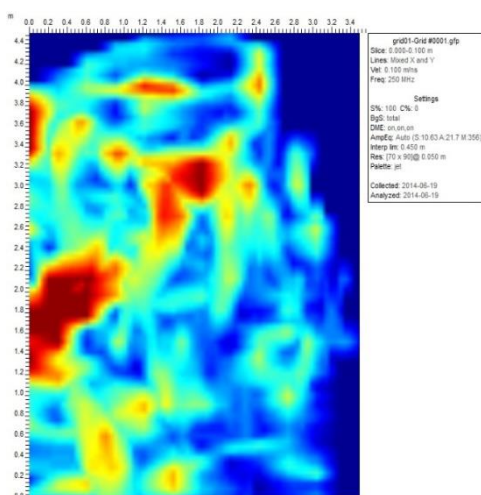
Alapvető követelménnyé vált a bűnüldözés oldaláról is, hogy az eredményes felderítés érdekében az elkövetőkkel lépést tartva, fejlesszék felderítési eszközeiket. Az újabb és újabb speciális eszközök nagymértékben segítik a hatóságok munkáját, nem csak hatékonyabb az eljárás a kutatás eredményeit tekintve, hanem gyorsabb és egyszerűbb is, biztosítva ezzel az alaposág és gyorsaság együttességét.

Melléklet

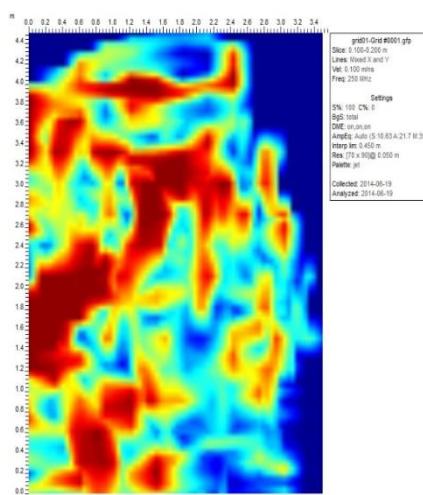
1. ábra

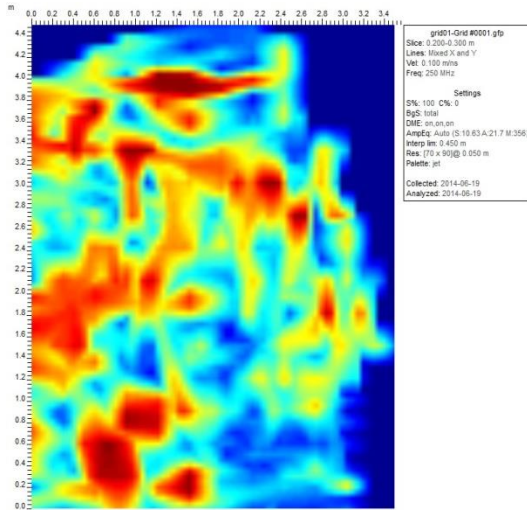
2. ábra

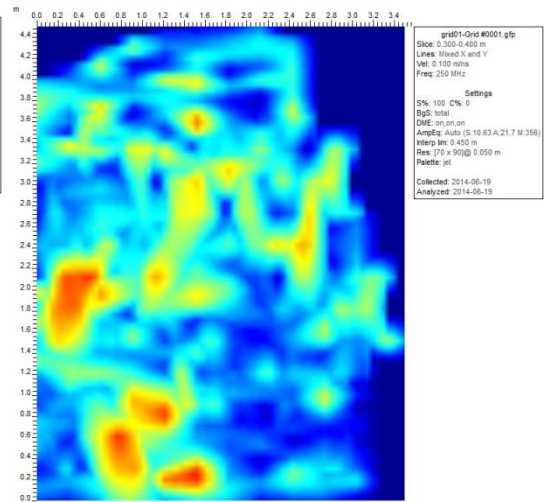
3. ábra

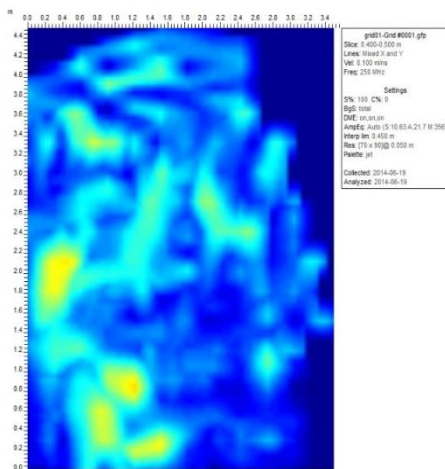
4. ábra

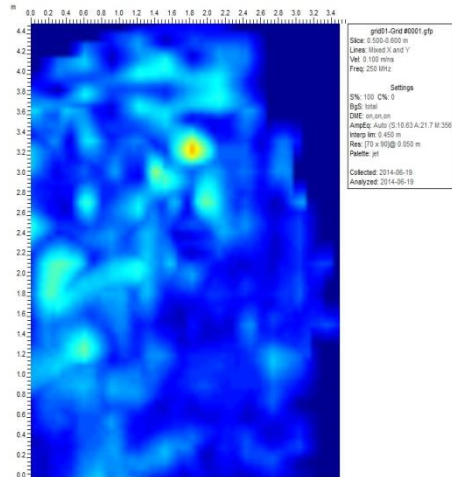
5. ábra

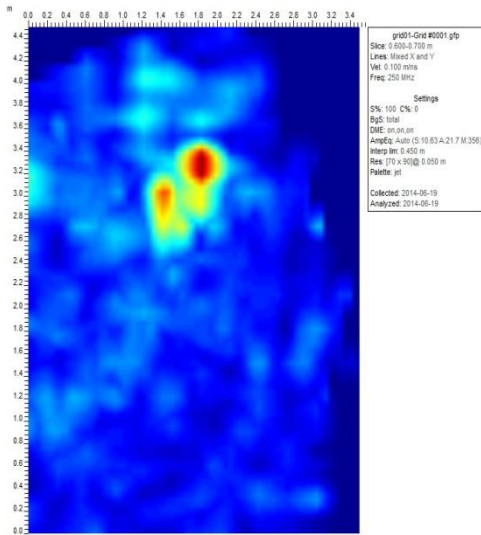
6. ábra

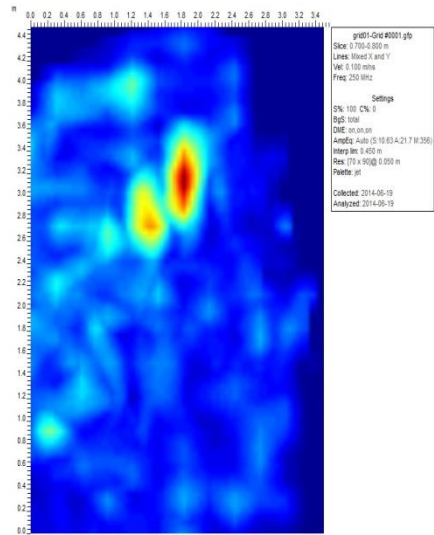
7. ábra

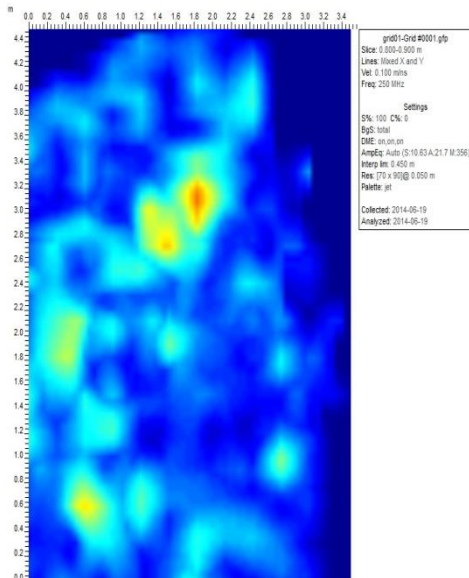
8. ábra

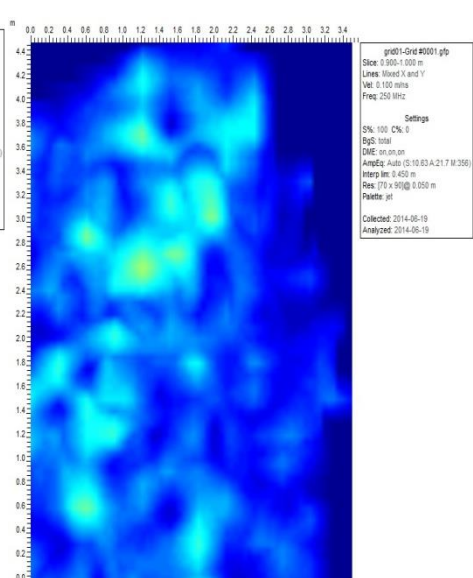
9. ábra

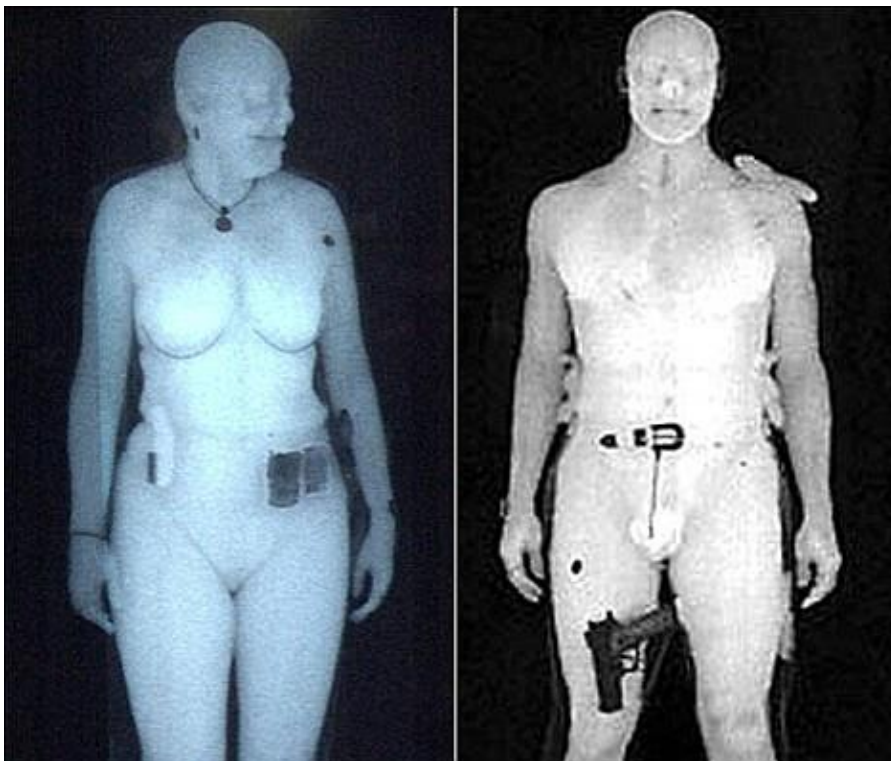
10. ábra

11. ábra

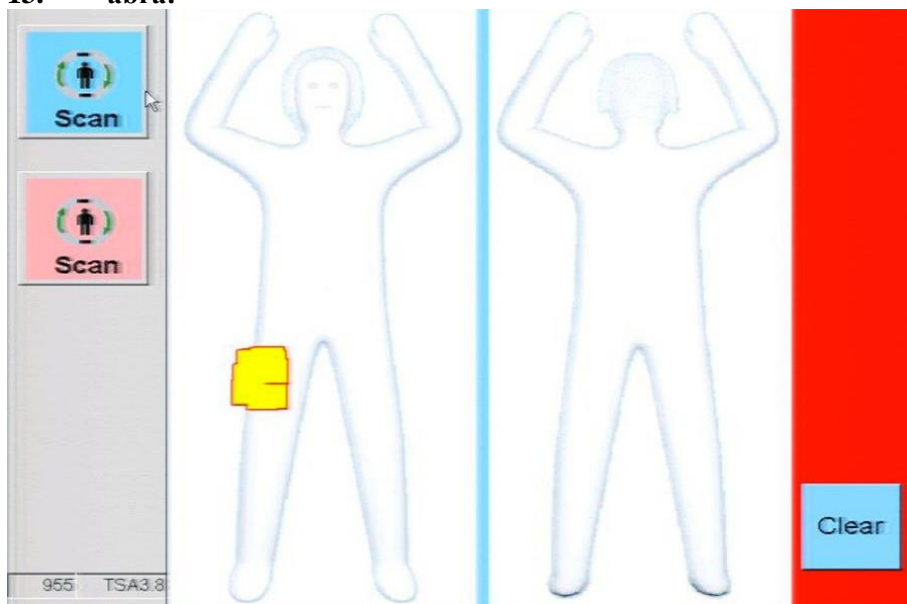

12. ábra:

Forrás: <http://www.origo.hu/tudomany/20091115-radiohullamok-hogyan-mukodnek-a-repuloteri-szkennererek.html>

13. ábra:

Forrás: <https://www.rt.com/usa/326919-tsa-body-scanner-rules/>